

В статье отражены важнейшие задачи общеобразовательных учреждений в области защиты детей от информации, наносящей вред их здоровью исходящие из закона Республики Узбекистан «О защите детей от информации, наносящей вред их здоровью»

The article highlights the most important problems of public education to protect students from information that harms their health, this issue is the main aim of the law of the Republic of Uzbekistan "About protecting children from detrimental to their health information".

ЎЗБЕК ХАЛҚ ТАБОБАТИНИНГ ТАДРИЖИЙ ЙЎЛИ
Х.С.Жуманазаров - тарих фанлари бўйича фалсафа доктори
ЎЗР ФА Тарих институти

Таянч сўзлар: табиб, халқ табобати, эмпирик билим, синикчи, аттор, кўз шифокори (каххол), ЖССТ.

Ключевые слова: знахарь, народная медицина, эмпирические знание, костоправ, аттар, глазной лекарь (каххол), ВОЗ.

Key words: quack, folk medicine, empiric science, attar, eyes doctors' (kahhol), WHO.

Халқ табобатига доир анъаналар инсоният тарихи билан ҳамоҳанг бўлиб, жамиятнинг тараққий этиши ва инсонларнинг амалий фаолияти соғлиқни сақлаш соҳасига доир билимларнинг шаклланишига хизмат қилган. Халқ табобати билимларининг турфа хиллиги ҳамда табобат соҳаларининг ранг-баранглиги маҳаллий аҳолининг машғулоти тури ҳудуднинг табиий шароити ҳамда ҳудудга хос флора ва фауна дунёсининг бойлигига қараб туркумланиб борган. Дунё халқларида доривор ҳам ашё сифатида ўсимлик, хайвонлар ва минераллар ишлатилсада, тайёрлаши ва маҳаллий ўсимлик турлари ҳисобига фарқли томонлари кўзга ташланади. Даволаш жараёнининг методикаси, даво турларининг ўзига хослиги ҳамда айрим соҳага доир маҳаллий атамаларнинг кенг тарқалиши ҳисобига табобат анъаналарининг этноҳудудий хусусиятлари юзага келган.

Ўзбекларнинг табобат анъаналари ҳам бошқа халқларнинг тиббий анъаналарига мос равишда бир оила ёки қариндошлар орасида отадан, баъзи ҳолларда онадан болага оғзаки тарзда ўтиб келган [3:6]. Хонликлар даврида табобатга давлат томонидан алоҳида эътибор берилиши натижасида, тиббий анъаналар илмий жиҳатдан исботланиб, соҳага доир дарсликлар, илмий китоблар ва рисоалар яратилди. Абу Бакр ар Розий, Ибн Сино, Беруний, Навоий, Абулғози Баҳодирхон, Маҳмуд Ҳаким Яйфоний, Боситхон Шоший ва бошқаларнинг асарларида [4,5,6,10,12] Шарқ табобати, жумладан ўзбек халқ табобатига хос дориворларнинг турларга ажратилиши, табиб шахси ва касбига оид билимлар ҳамда халқ томонидан табобатда фойдаланиладиган турли ўлчовларга доир маълумотлар берилган.

XX асрнинг 20-йилларига қадар ўлкамизда табиблар кенг фаолият юритиб, соғлиқни сақлаш соҳасида асосий мутахассис ҳисобланишган. Чор Россияси bosқинидан сўнг замонавий тиббиёт масканлари ҳам ташкил қилинган ва ҳар икки соҳа вакилларининг фаолияти юзага келган бўлса, Собик Иттифок даврида маҳаллий ўлкаларда замонавий тиббиёт ютуқларини жорий қилиш масаласига катта эътибор қаратилди. Тиббиётнинг табобат билан ўзаро рақобатида ҳукумат томонидан тиббиёт муассасаларини давомли қўллаб-қувватланиши ўз натижасини берди ва халқ табобатига путур етди. ЎзССР халқ комиссарлар кенгаши ва марказий ижроия қўмита томонидан 1926 - йилда қабул қилинган “Соғлиқни сақлаш ҳодимларининг касбий фаолияти ва ҳуқуқлари”га доир қонун [14:71] қабул қилиниши оқибатида табиблар ҳамда даволаш билан шуғулланаётган, лекин тиббий дипломга эга бўлмаганлар таъкибга олиниб, 1926-1937 йиллар оралиғида катағонга учради [9]. Шунингдек, тиббий китобларнинг аксарияти йўқ қилинган. Лекин, табобат анъаналари табобатдан хабардор айрим кишиларда яширин равишда сақланиб, улар ўзларини табиб сифатида эълон қилмасдан фаолият олиб боришган. Аммо мунтазам фаолият юритувчи табобат мактабларининг йўқлиги, малакали табибларнинг камлиги, соҳага оид китобларнинг етишмаслиги,

борларини ҳам ўқиш имконининг йўқлиги¹ халқ табобатининг таназзулига сабаб бўлди.

Мустақиллик йилларида халқ табобатини тиклаш, табиблар фаолиятини тартибга солиш, табобат анъаналари билан тиббиёт ютуқларини ўзаро уйғунлаштириш борасида самарали ишларни ташкил қилиш долзарб масалага айланди. Табобат анъаналарининг узоқ йиллар давомида расман таъқиққа учраши, кейинчалик соҳада етарли билим ва малакага эга бўлмаган саводсиз табибларнинг пайдо бўлишига сабаб бўлди. Шундай бўлсада, тиббий билимга эга малакали табибларнинг фаолиятини ташкил қилиш ва уларни уюштириш борасида мақсадли ишлар мустақилликнинг илк йилларидаёқ йўлга қўйилган. Жумладан, 1988-1990 йилларда Наманган шаҳрида таникли табиб Мухиддин Умаров бошчилигида “Шарқ табобати” маркази [13:50] ташкил қилинган. Марказ бугунги кунга қадар фаолият юритмоқда ҳамда ходимлар ҳасталикларни табиий воситалар ва халқ табобати усуллари билан даволашга ихтисослашган. Республикада табиблар фаолиятини тартибга солиш, табобат анъаналарини тиклаш ва тарғиб этиш билан 1996 йилда ташкил қилинган Халқ табобати академияси шуғулланади. Академия аъзо табиблар малакасини ошириш, қадимий табобат усулларини тиклаш билан бир қаторда, бошқа табобат мактаблари билан ҳамкорлик қилиб келмоқда. Бу ҳаракатни кенгрок ёритиш мақсадида академия тасарруфида 2000 йилдан бошлаб “Шарқ табобати” [17:4] журнали узлуксиз нашр қилинмоқда.

Тиббий билимларнинг турфа хиллиги ҳамда касаллик турларининг хусусиятларига қараб табиблар ҳам соҳалар бўйича туркумланади. Умуман олганда, жаҳон этнология фанида халқ табобати билан шуғулланувчиларни иккита катта гуруҳга ажратиш мақсадга мувофиқ ҳисобланади: “анаъанавий табиблар” ҳамда “руҳий таъсир орқали даволовчи табиблар” [11:6] ёки “маънавий табиблар” (шомон, бахши), “тана ҳасталиклари табиблари”, фолбинлар [1:17], бошқача айтганда “шифобахш гиёҳлар билан даволовчилар” (эмпирик билимга асосланган табиблар), “илохий, ғайритабиий кучлар асосида даволовчилар” [2:2] кабилардир. Халқимиз орасида фаолият юритаётган табибларнинг даволаш усуллари ҳамда воситаларига таяниб, иккита катта гуруҳга ажратиш мумкин: мистик табобат ва эмпирик табобат вакиллари.

Мистик табобат билан шуғулланувчилар, асосан, беморларнинг руҳий оламига таъсир қилиш натижасида, сўзлар орқали касални шифо топишига ишонтириш орқали даволайди. Мистик табибларнинг ҳам ҳар бири алоҳида усул ва касбий атрибутларга эга. Улар халқ орасида даволаш усулларига қараб: *бахши, фолбин, азаимхон, садқоччи, мулла, дуохон, парихон* ва х.к. каби номлар билан аталади [8:48-52].

¹ Ҳукумат томонидан 1929 йилда (лотин ёзувида) ва 1939 йилда (кирилл ёзувида ўтилиши) амалга оширилган ёзув ислохоти натижасида вақт ўтиши билан аҳолининг аксар қисми араб алифбоси ҳамда эски ўзбек ёзувида битилган манбаларни ўқиш имкониятини йўқотди.

Эмпирик табобат йиллар давомида изланишлар ҳамда машаққатли тажрибалар ёрдамида инсонни дарддан форигъ этувчи дорилар, даволаш усуллари ва тавсияларни ўзида жамлаган. Бу турдаги табиблар фақатгина табиий воситалар асосида дори тайёрлаб касалларни даволайди. Эмпирик табобатнинг мистик табобатдан фарқи шундаки, мистик табобат нарса ва ҳодисаларни илоҳийлаштириб, ундан шифо тиласа, эмпирик табобат ўша нарса ва ҳодисаларни шифобахш хусусиятини тажриба йўли билан исботлаган. Қуйида эмпирик табибларнинг умумий даволаш усуллари ҳамда ихтисослигига қараб бир қанча гуруҳларга ажратиб ўрганилган. Мавжуд этнографик маълумотлар ва тарихий манбалар асосида эмпирик табибларни еттига ихтисосликка ажратиб кўрсатиш мумкин.

- *Синиқчилар.* Халқ табобатида кенг тарқалган табиб синиқчилар бўлиб, улар “дастакори”, “шикастабанд” [16:10] деб ҳам номланади. Синиқчилар суякнинг синиши, дарз кетиши, чиқиши ҳамда этнинг лат ёйиши кабиларни даволайди. Улар беморнинг умумий ҳолатини кузатиб, лат еган жойни ушлаб кўриш орқали ташхис қўяди. Бундан ташқари, алоҳида уқаловчи табиблар (силоқчи) ҳам бўлиб, лат еган аъзони уқалайди.

- *Жарроҳлар.* Жарроҳлик ҳам юқорида санаб ўтилган табобат соҳалари каби инсонларнинг соғлигини тиклаш ишлари билан шуғулланган. Ўзбекларда жарроҳлар тиш олиш, хатна қилиш, қон олиш ва бошқа мураккаб жарроҳлик усуллари биланади. Табобатда қон олишда зулукдан фойдаланилган бўлсада, киш ойларида зулукни сақлаш ва кўпайтириш бироз қийинчилик туғдирди. Шу сабабли, нашта ва қортиқ ёрдамида қон олиш (ҳижома) амали қўлланилган.

- *Доригарлар, атторлар.* Замонавий дорихоналар очилгунга қадар аҳолини дори маҳсулотлари билан атторлар таъминлаган. Аксарият доригарларнинг бозорларда жойлари бўлган ёки чекка ҳудудларга атторлар ҳафтанинг маълум кунлари қатнаган. Бозорларда гиёҳлар билан савдо қилиш анъанаси бугунги кунга қадар мавжуд. Ҳозирда республиканинг турли бозорларида савдо қилувчилар фақатгина гиёҳларни териб келиб сотишади, улар туркона дорилар тайёрлашни билсада, мураккаб дориларни тайёрлаш билими йўқ. Табиблар вақтдан унумли фойдаланиш мақсадида оддий дориларни тайёрлаш ва доривор гиёҳларни териш каби юмушларга бошқаларни жалб қила бошлади (бу иш шогирдларига ёки гиёҳлар ўсадиган тоққа яқин кишиларга юклатилган), оқибатда табобдан ажралмаган ҳолатда маҳсус дори тайёрловчилар пайдо бўлган.

Бундан ташқари *тери ва таносил касаллигини даволовчилар* ҳамда *ички касалликларни даволовчи, юрак кўтарувчи* табиблар мавжуд. Тери таносил касаллигини даволовчилар теридаги турли яралар, қизамиқ, оқ доғ каби хасталикларни даволаш билан шуғулланишса, ички касаллик билан шуғулланувчи табиблар ошқозон фаолиятини бузилиши ва ички аъзоларда юз берадиган хасталиклар билан курашади. Тери касалликларини турига қараб даволаш узоқ давом этади ва бир неча босқичдан иборат. Ички касалликларни даволаш ҳам узоқ вақтни талаб қилади. Шу сабабли, бошқа табибларга қараганда юқоридаги икки табибларнинг танилиши бир неча йилларга чўзилган.

Бугунги кунда табобат анъаналари ҳам истиқлол натижасида янгиланиб, ривожланиб бормоқда. Маълум даврларда республикамизда сиёсий сабаблар туфайли тиббиёт улуғланиб, табобат анъаналарига иккинчи даражали деб қаралган бўлса, бугунги кунда табобат замонавий тиббиёт билан муштарак тараққий этаётганини кўриш мумкин.

Тиббиёт ривож топган ХХІ асрда ҳам инсонларнинг

табобат анъаналарига ишончи сақланиб қолмоқда. ЖССТ бу жараённинг сабаби сифатида, тиббиёт хизматлари ва дориларнинг қимматлиги ҳамда кимёвий дори воситалари келтириб чиқараётган салбий асоратларнинг йилдан-йилга кўпайиб бораётганлигини келтиради [15]. Халқ табобатига бўлган қизиқишнинг ортишига табиблар хизматининг арзонлиги ва атрофдагиларнинг маслаҳати кабилар муҳим ўрин тутмоқда. Бугунги кунда ўзбек халқ табобатининг ва табибларнинг жамиятда тутган ўрни замонавий тиббиёт вакиллариники каби эмас. Бунинг бир қанча сабаблари мавжуд, жумладан:

- ҳуқуқий базанинг йўқлиги сабабли турли фирибгар ва сохта табибларнинг мунтазам фаолият юритиб келаётгани;

- мистик ва эмпирик табибларнинг аралаш фаолият юритиши ва уларнинг барчаси халқ томонидан “табиб” деб тушунилиши;

- эмпирик табобатдан фарқли равишда, мистик табибларининг имтиҳон қилиш имкониятининг камлиги (чунки, уларни имтиҳон қилувчининг ўзи ҳам ғайритабиий ҳислатга эга бўлиши керак. Аслида мистик табибларни қолипга солиш ва имтиҳон қилишнинг қоиди ва усуллари мавжуд эмас);

- айрим хорижий давлатларда иш юритаётган хусусий ташкилотлар томонидан берилган хужжатлар асосида табибликни бошлаб, синалмаган дори воситаларни тавсия этаётган тадбиркорларнинг фаолияти;

- Халқ табобати академиясидан рўйхатдан ўтган табибларнинг барчаси ҳам малакали эмас;

- ўзбек халқ табобати анъаналарига бағишланган араб, форс тилидаги ва эски ўзбек ёзувидаги китобларни бугунги кун табибларида мутолаа қилиш имкониятининг йўқлиги;

- энг асосийси Собиқ Иттифок даврида халқ табобати анъаналарига қарши қаратилган сиёсий таъйиқ натижасида тиббий билимларнинг йўқ қилиниши ва малакали табибларнинг ёппасига қатағонга учраши. Натижада, қарийб бир асрлик узилиш вужудга келди.

Мустақилликдан сўнг халқ табобати анъаналарини ўрганиш ва тиббий билимларни эгаллашга имконият вужудга келди. Ўтган давр мобайнида табиблар меросини ўрганиш ва тарғиб қилиш борасида самарали ишлар амалга оширилди. Бу борада ютуқ сифатида табобатга оид китоблар, қўлланмалар, рисола ва турли таржима асарларнинг нашр қилиниши бўлди. Ўзбекларнинг халқ табобати анъаналарига эътибор қаратсак, бу жараённинг шаклланишида бир қанча омиллар муҳим аҳамият касб этади. Яъни, бизнинг юртимизда яшаб ўтган аллома Ибн Синонинг халқ табобати анъаналарини илмий исботлаб берганлиги; ислом динининг тозалikka роя қилиниши, табиблар этикаси, беморларга бўлган муносабат каби жиҳатларининг халқ табобати талаблари билан ҳамоханг келиши;

Анъанларнинг бардавомлиги шундаки, улар вақт синовидан ўтган, тажрибада асосланган халқ билимлари маҳсулидир. Халқ табобати инсоният тарихи билан ҳамоханг ривожланиб келар экан, унинг анъана ва урф одатлари турли давр сиёсати ва тузум таъъйиқлари остида ҳам яшовчанлигини сақлаб қолди. Бугунги кунда дори тайёрлаш, ташхис қўйиш, даволаш каби анъаналар тиббиётнинг замонавий усуллари билан бойитилган. Ван тараққийи натижасида табиблар меҳнатининг бир қисми технологиялар зиммасига юклатилди. Бироқ, замонавий тиббиёт асосини халқ томонидан қўлга киритилган ютуқлар ташкил қилади. Шундай экан, халқ табобатига доир анъаналарни ўрганиш, таҳлил қилиш халқнинг соғлиқни сақлашга доир маданиятининг ривожланишига хизмат қилиши шубҳасиз.

Адабиётлар

1. Grzywacz Z. Traditional Kazakh medicine in change. – Poznan: 2010.
2. Sobiecki J. The intersection of culture and science in South African traditional medicine // Indo-Pacific journal of phenomenology. 2014. Vol. 14.
3. Абдужаббор Мухаммад Собир ўғли. Асрлар ошган табобат. – Тошкент: Davr press, 2007.
4. Абу Али ибн Сино. Тиб қонунлари. – Тошкент: А.Қодирий номидаги халқ мероси, 1992.
5. Абу Бакр ар Розий. Қасалиқлар тарихи. – Тошкент: А.Қодирий номидаги халқ мероси, 1994.
6. Абу Райхан Беруни. Избранные произведения. Том IV. Фармакогнозия в медицине (Китаб ас-сайдана фи-т-тиб). – Ташкент: «Фан», 1973;
7. Алишер Навоий. Маҷолис ун нафос. 13-жилд. – Тошкент: «Фан». 1997.
8. Басилов В. Шаманство у народов Средней Азии и Казахстана. – Москва: «Наука», 1992.
9. Бехзодий. Ўзбекистон халқ табобати Академияси. // <http://tib.islom.uz/xalq-tabobati/596-2012-03-06-14-55-51.html>
10. Боситхон ибн Зоҳидхон Шоший. Қонуни Боситий ёки қонун ал-мабсут. – Тошкент: Янги аср авлоди, 2003.
11. Бромлей Ю., Воронов А. Народная медицина как предмет этнографических исследований. // СЭ. 1976. № 5.
12. Махмуд Хаким Яйфоний-Хўқандий, «Тарик ул-илож», 1913. – Қўқон: Шумакоф и К. 1-жилди, 3-4-саҳифа. (Қўқон адабиёт музейи, 70-рақам);
13. Мирвалиев С. Танишинг, шояд сиз ҳам шифо топсангиз (хайратми ё мўъжиза). – Тошкент: «Фан», 2005.
14. Сейфулмулюков И. К вопросу о табибизме в Узбекистане. // Медицинская мысль Узбекистана. Журнал субтропической, лечебной и профилактической медицины. – Ташкент: 1928. № 9-10.
15. Стратегия ВОЗ в области народной медицины 2002–2005. – Женева: Penata Kerr Design, 2001.
16. Уролов А. Утмишда даволаш муассасалари. – Тошкент: «Фан», 1990.
17. Халқ табобати Академиясининг Президентга мактуби. // Шарқ табобати. – Тошкент: 2008. № 3.

РЕЗЮМЕ

Ушбу мақолада ўзбекларнинг табобат анъаналарининг яқин тарихи, ҳолати ва сўнгги йиллардаги таракқиёти ёритилган. Ўзбекистонда халқ табобатига доир уюшмаларнинг юзага келиши, уларнинг фаолияти тадқиқ этилган. Шунингдек, табибларнинг турлари ва соҳадаги муаммолари вазиятлар таҳлил қилинган.

РЕЗЮМЕ

В статье освещаются вопросы исторического положения и развития в последние годы традиций народной медицины. В ней собрана информация об истории создания общества врачей в Узбекистане и их деятельности. А также, проанализирована классификация врачей и проблемы которые должны решаться в этой сфере.

SUMMARY

The article deals with the issues of the historical situation and development in recent years, the traditions of folk medicine. The information about the history of the creation of a society of doctors in Uzbekistan and their activities has been investigated. The author of the article also analyzed the classification of healers and problems that should be solved in this area.

ЎЗБЕКИСТОНДА МИЛЛАТЛАРАРО ТОТУВЛИКНИ ТАЪМИНЛАШНИНГ
ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ ВА УСТУВОР ЙЎНАЛИШЛАРИ

Ф.Қ.Қутлымуратов – юридика фанлари номзоди, доцент

Д.Қ.Хабибуллаева – 3-босқич талаба

Бердақ номидаги Қорақалпоқ давлат университети

Таянч сўзлар: ҳаракатлар стратегияси, халқлар ассамблеяси, миллат, конституция, виждон эркинлиги, диний бағрикенглик.

Ключевые слова: стратегия действий, ассамблея народов, нация, конституция, свобода совести, религиозная толерантность.

Key words: strategy of actions, assembly of nations, nation, constitution, freedom of conscience, religious tolerance.

Ўзбекистон ўз бағрида қўллаб-қувватлаб миллат вакилларини бирлаштирган мустақил давлатдир. Миллатлар ўртасидаги тотувлик ва динлараро бағрикенглик халқимизга ҳос азалий қадрият ва олижаноб ғазилат саналган.

Ҳозирги кунда юртимизда жами 130 дан ортиқ турли миллат ва элат вакиллари тинч-тотувликда, фаровон ҳаёт кечирмоқда. Ҳар бир миллат ва элат ўзига ҳос тарихий маданияти, урф-одатлари ва қадриятларига эга бўлиб, юртимизда уларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлаш, уларга тинч оқойишта ҳаёт кечириши учун қулай шароитлар яратиш бериш каби долзарб масалаларга алоҳида аҳамият бериб келинмоқда. Шу сабабдан, мустақиллигимизнинг илк йилларидан бошлаб юртимизда ушбу соҳада кенг ислохотлар амалга оширилди. Дастлаб миллатлараро тотувликни таъминлашнинг энг устувор йўналиши саналган – миллатлар ўртасида турли можароларни келтириб чиқариши мумкин бўлган қўллаб-қувватлаб ижтимоий муаммолар ҳал этилди. Шунингдек, республикада истиқомат қилаётган қўллаб-қувватлаб миллат вакилларининг ҳамжиҳатлигини таъминлаш, уларга барча соҳаларда тенг имкониятлар яратиш бериш ва унинг қонуний асосини яратиш мақсадида бир неча норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар қабул қилинди. Яъни юртимизда истиқомат қилувчи барча халқларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари ўзининг ҳуқуқий асосларига эга, шунингдек, миллатидан қатъий назар барча фуқароларнинг давлат олдидаги мажбуриятлари ҳам тегишли расмий ҳужжатларида ўз ифодасини топган.

Энг аввало, Ўзбекистон Республикаси Конституцияси 8-моддасида «Ўзбекистон халқини, миллатидан қатъий назар Ўзбекистон Республикаси фуқаролари ташкил этади», – дея таъкидланади [1]. Яъни, юртимиз ҳудудида туғилиб, истиқомат қилувчи ҳар бир киши

ирқи, келиб чиқиши ёки миллатидан қатъий назар Ўзбекистон фуқароси саналади ва бу қонун билан мустаҳкамлаб қўйилган. Айнан, ушбу модда миллатлар ўртасидаги ҳамжиҳатлик таъминлашнинг қонуний асоси саналади. Шунингдек, турли миллат вакилларининг ҳамжиҳатлигини таъминлашнинг устувор йўналишларининг бири диний толерантлик, яъни диний бағрикенглик саналади. Конституциямиз ва бошқа қабул қилинган норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда ушбу масалага алоҳида этибор қаратилиб, ҳарбир фуқаронинг ўз динига эътиқод қилиши учун юртимизда барча шароитлар яратиб берилган.

Мамлакатимизда истиқомат қилаётган ўзининг тарихи, маданияти ва бой анъаналарига эга қўллаб-қувватлаб вакилларининг ҳамжиҳатлигини мустаҳкамлашда, айнан юқорида таъкидланганидек виждон эркинлигини таъминлаш муҳим саналади. Мустақиллигимизнинг илк йилларида юртимизда диний қадриятларимизнинг қайта тикланиши, шунингдек, бугунги кунда дин соҳасида олиб бориётган оқилона давлат сиёсати натижасида юртимизда динлараро ҳамжиҳатлик қарор топмоқда. Фуқароларнинг ушбу конституциявий ҳуқуқи ўзининг қонуний асосига эга бўлиб, Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 31-моддасида «Ҳамма учун виждон эркинлиги қафолатланади. Ҳар бир инсон хоҳлаган динга эътиқод қилиш ёки ҳеч қайси динга эътиқод қилмаслик ҳуқуқига эга. Диний қарашларни мажбуран сингдиришга йўл қўйилмайди», – деб таъкидланиб ўтилган [1]. Конституциямизнинг виждон эркинлиги масаласига бағишланган ушбу моддаси фуқаролар виждон эркинлигининг ҳуқуқий қафолати бўлиб, фуқаролар миллати ва динга бўлган муносабатидан қатъий назар ҳамма тенг ҳуқуқли саналади. Шунингдек,